

DOI: 10.7251/GFP2010256M

UDC: 343.54/.55(094.5)(497.6Republika Srpska)

Pregledni naučni rad*Datum prijema rada:*
09. jul 2020.*Datum prihvatanja rada:*
20. jul 2020.**Novi standardi u primjeni zakona
o zaštiti od nasilja u porodici u
Republici Srpskoj**

Rezime: Krivičnopravna zaštita od nasilja u porodici u Republici Srpskoj uspostavljena je donošenjem Krivičnog zakonika iz 2000. godine, kada je nasilje u porodici, po prvi put, zakonski definisano kao društveno neprihvatljivo ponašanje sa predviđenom krivičnopravnom sankcijom. Nekoliko godina kasnije, tačnije 2005. godine, usvojen je prvi Zakon o zaštiti od nasilja u porodici čijim su odredbama radnje osnovnog oblika krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici preuzete iz Krivičnog zakona i definisane kao prekršaj.

U namjeri bržeg i efikasnijeg procesuiranja učinioca nasilja, kao i brže i kvalitetnije zaštite žrtava nasilja u porodici, 2012. godine donesen je novi Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, koji je ujedno i najvažniji zakonski propis u ovoj oblasti u Republici Srpskoj. Navedeni zakon pretrpio je nekoliko izmjena i dopuna, i kao takav je bio u primjeni sve do 1. maja tekuće godine, kada je na snagu stupio Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, kojeg je Narodna skupština Republike Srpske usvojila na Šestoj redovnoj sjednici održanoj u septembru 2019. godine, a kojim su propisana nova zakonska rješenja u kojima će biti riječi u nastavku referata.

Ključne reči: nasilje u porodici, žrtve nasilje, nasilje nad ženama, pravni postupci zaštite od nasilja u porodici.

*Doc. dr***Tamara Marić***Docent na Fakultetu pravnih nauka Panevropskog univerziteta "Apeiron",
Ministarstvo pravde RS,
t.marić@mpr.vladars.net***UVOD**

Zaštita žrtava od bilo kakvog oblika nasilja, posebno od nasilja u porodici je obaveza svih relevantnih institucija jedne države kao dio njihovih redovnih aktivnosti, a najčešće započinje prepoznavanjem nasilja koje može biti rezultat prijave od strane žrtava ili nekih drugih osoba bilo kojoj ustanovi u sistemu zaštite. Nasilje u porodici podrazumjeva sva djela fizičkog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja koja se događaju u porodici ili domaćinstvu između bivših ili sadašnjih bračnih drugova, odnosno partnera nezavisno od toga da li počinitelj djela ili je djelio isto prebivalište sa žrtvom. Postupanje subjekata zaštite na sprečavanju i suzbijanju svih oblika nasilja u porodici definisana je nizom domaćih i međunarodnih propisa. Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja

nad ženama i nasilja u porodici¹ je najvažniji međunarodni ugovor sačinjen od strane Savjeta Evrope i potpisan 11. maja 2011. godine u Istanbulu (u daljnjem tekstu Istarska konvencija), a odnosi se na sve vidove nasilja nad ženama, uključujući i nasilje u porodici, koje po zvaničnim statistikama mnogo više pogađa žene. Istarska konvencija je stupila na snagu u avgustu 2014. godine, a Bosna i Hercegovina je ratifikovala pomenutu Konvenciju 7. novembra 2013. godine, čime je postala šesta zemlja članica Savjeta Evrope koja je ratifikovala ovu konvenciju. Upravo ova Konvencija naglašava potrebu za multisektorskom saradnjom svih subjekata zaštite žrtava nasilja u porodici. Bosna i Hercegovina je usvojila Okvirnu Strategiju za provedbu Konvencije Savjeta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici za period 2015-2018. godinu², dok su na entitetskim nivoima u BiH usvojeni zakoni o zaštiti nasilja u porodici koji definišu sam pojam nasilja u porodici ali i propisuju način djelovanja i obavezujućeg postupanja nadležnih institucija u slučajevima nasilja u porodici.

NORMATIVNO-PRAVNI I STRATEŠKI OKVIR DJELOVANJA U REPUBLICI SRPSKOJ

U Republici Srpskoj borba protiv nasilja u porodici ima, prije svega, svoj osnov u Ustavu Republike Srpske (u daljem tekstu Ustav RS) i predstavlja oblik kršenja ljudskih prava. Dakle, pravni okvir djelovanja predstavljaju Ustav RS i set domaćih zakona. Građani Republike Srpske su, u skladu sa odredbama Ustava RS, ravnopravni u slobodama, pravima i dužnostima, odnosno jednaki pred zakonom i uživaju istu pravnu zaštitu bez obzira na rasu, pol, jezik, nacionalnu pripadnost, vjeroispovjest, socijalno porijeklo, rođenje, obrazovanje, imovno stanje, političko i drugo uvjerenje, društveni položaj ili drugo lično svojstvo³. Dalje, Ustav RS garantuje, prije svega, neprikosновенost čovjekog života, nepovredivost slobode i lične bezbjednosti čovjeka, kao i nepovredivost ljudskog dostojanstva, tjelesnog i duhovnog integriteta, čovjekove privatnosti i ličnog, odnosno porodičnog života. U tom smislu, niko ne smije biti podvrgnut mučenju, svirepom, nehumanom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.⁴ Pored toga, Ustavom je utvrđeno da porodica, majka i dijete imaju posebnu zaštitu.⁵

Normativno-pravni okvir u oblasti nasilja u porodici je u Republici Srpskoj u posljednjoj deceniji značajno poboljšan. Kao što je to već navedeno, krivičnopravna zaštita od nasilja u porodici u Republici Srpskoj uspostavljena je donošenjem Krivičnog zakonika iz 2000. godine, kada je nasilje u porodici, po prvi put, zakonski definisano kao društveno neprihvatljivo ponašanje sa predviđenom krivičnopravnom sankcijom. Od tada, pa do danas, u dijelu krivičnog zakonodavstva, bitno je naglasiti da je donošenjem novog Krivičnog zakonika Republike Srpske⁶ (u daljem tekstu KZ RS), 2017. godine učinjen značajan iskorak u oblasti borbe protiv nasilja u porodici, a posebno u smislu prilagođavanja domaćeg zakonodavstva sa standardima Istarske konvencije. To dalje znači da su odredbe Konvencije djelimično uticale na propisivanje novih odredbi u KZ RS, koje nisu postojale u

¹ *Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori*, br.19/13.

² *Službeni glasnik BiH*, broj 75/15.

³ Ustav Republike Srpske, šesto izdanje, Banja Luka, januar, 2005.godina, član 10.

⁴ *Ibid*, član 12-17.

⁵ *Ibid*, član 36.

⁶ *Službeni glasnik RS*, broj 64/17.

Krivičnom zakonu RS koji je do tada bio u primjeni. Na taj način, krivično zakonodavstvo nastavlja kontinuitet krivičnopravne zaštite od nasilja u porodici, stavljajući akcenat na nepovredivost i zaštitu čovjekovog života, slobode i lične bezbjednosti čovjeka. Tako je u grupi Krivičnih djela protiv braka i porodice, članom 190. propisano krivično djelo Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici. Pomenutom zakonskom odredbom propisan je osnovni i kvalifikovani oblik krivičnog djela a za učinioce istih predviđena je kazna zatvora ili novčana kazna. Ipak, najvažniji zakonski propis u ovoj oblasti je Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske⁷, koji je donesen 2012. godine, a koji je pretrpio značajne izmjene i dopune krajem prošle godine, posebno u dijelu postupanje subjekata zaštite u slučajevima nasilja u porodici i porodičnoj zajednici.

Pored navedenog zakona, veoma je bitno navesti i ostale zakone koji se primjenjuju u slučajevima nasilja u porodici a koji čine sveobuhvatan pravni okvir kojim se reguliše oblast nasilja u porodici, odnosno zaštita i pružanje pomoći žrtvama nasilja u porodici u Republici Srpskoj, a to su: Krivični zakonik, Zakon o krivičnom postupku, Porodični zakon, Zakon o prekršajima, Zakon o socijalnoj zaštiti, Zakon o unutrašnjim poslovima i bezbjednosti, Zakon o policiji i unutrašnjim poslovima, Zakon o ostvarivanju prava na besplatnu pravnu pomoć, Zakon o zaštiti svjedoka u krivičnom postupku, Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku i Zakon o socijalnom stanovanju. Osim navedenih zakona, potrebno je navesti i ostale propise koji su u primjeni i od velikog su značaja, a to su: Pravilnik o standardima za realizaciju sigurne kuće, Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja Registra sigurnih kuća, Pravilnik o načinu dodjele sredstava sigurnim kućama, Pravilnik o izmjenama i dopunama pravilnika o sadržaju evidencije i izvještaja o nasilju u porodici, Pravilnik o načinu sprovođenja hitnih i zaštitnih mjera koje su u nadležnosti MUP-a RS, Pravilnik o načinu i mjestu sprovođenja zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana, Pravilnik o načinu i mjestu sprovođenja zaštitne mjere obaveznog liječenja zavisnosti o alkohola i opojnih droga.

Republika Srpska ima razvijen strateški okvir za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodicu. Multisektorski sistem podrške i zaštite žena žrtava nasilja u porodici, kao i način postupanja i saradnja institucija i smislu obezbjeđenja bezbjednosti žrtve i utvrđivanju odgovornosti žrtve, definisan je Opštim protokolom o postupanju u slučajevima nasilja u porodici u Republici Srpskoj (u daljem tekstu: Protokol). Polazeći od principa da je nasilje u porodici neprihvatljivo i da se mora zaustaviti, odnosno prepoznajući da nasilje u porodici pogađa u najvećem broju slučajeva žene, a u cilju unapređenja i jačanja međusobne saradnje u zaštiti, pomoći i podršci žrtava nasilja, Ministarstvo pravde RS, Ministarstvo unutrašnjih poslova RS, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, Ministarstvo prosvjete i kulture RS i Ministarstvo porodice, omladine i sporta RS su 2013. godine usvojili navedeni Protokol. Svrha Protokola je obezbjeđiti koordinisan, efikasan i sveobuhvatan rad potpisnika protokola u cilju trenutne pomoći, podrške i zaštite žrtava nasilja u porodici, suzbijanja i sprečavanja ponavljanja nasilja. Ustavni osnov za donošenje Protokola sadržan je u Amandmanu XXXII t.5 i 12 na član 68. Ustava Republike Srpske, prema kojem Republika Srpska uređuje i obezbjeđuje ostvarivanje i zaštitu ljudskih prava i sloboda

⁷ Službeni glasnik RS, broj: 12/102, 108/13, 82/15 i 84/19.

da i druge oblike socijalne zaštite, te brigu o djeci⁸. Nanedeni protokol, ujedno, predstavlja i okvir za primjenu Istambulske konvencije, a na osnovu istog je razvijena saradnja sa nevladinim organizacijama koje su partneri institucija Republike Srpske u aktivnostima koje su predviđene Protokolom. Prvi i rukovodeći princip postupanja svih potpisnika Protokola je zaštita sigurnosti žrtve zaustavljanjem nasilja i sprečavanjem ponavljanja nasilja, vodeći računa o izbjegavanju dodatne viktimizacije i povređivanja žrtve. S obzirom da Istambulska konvencija ističe da nasilje nad ženama i nasilje u porodici predstavlja jedan od najozbiljnijih oblika kršenja ljudskih prava u Evropi i da je još uvijek obavijen ćutanjem, upravo iz tih razloga krajnji korisnici Protokola su svi članovi porodice, uključujući direktno žene i žrtve koje svjedoče nasilju (u najvećem broju djeca), kao i učinioci nasilja⁹. Značajan dio Protokola odnosi se na način postupanja subjekata zaštite koji imaju ključnu ulogu u zakonskom pružanju zaštite, podrške i pomoći žrtvama nasilja bez obzira na to da li je protiv učinioa nasilja pokrenut krivični ili prekršajni postupak. Prethodno navedeno uključuje smjernice postupanja za sledeće subjekte zaštite: policija, sudovi, tužilaštva, centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite, zdravstvene ustanove i vaspitno-obrazovne ustanove.

Zakon o zaštiti nasilja u porodici u Republici Srpskoj je propisao osnivanje Savjeta za borbu protiv nasilja u porodici sa ciljem praćenja i procjene sprovođenja politika i mjera za sprečavanje i suzbijanje nasilja u porodici, te unapređenja koordinisanog i efikasnog djelovanja u ovoj oblasti. Savjet ima 9 (devet) članova i čine ga predstavnici nadležnih ministarstava i drugih republičkih organa, javnih ustanova i stručnih službi. Članove Savjeta imenuje i razrješava Vlada RS na mandat od 4 (četiri) godine, dok predsjednika Savjeta biraju članovi Savjeta iz svojih redova. Savjeta za borbu protiv nasilja u porodici se, u dosadašnjem radu, pokazao kao veoma efikasno tijelo, a u okviru svojih nadležnosti obavlja sledeće poslove: prati sprovođenje politika i mjera za sprečavanje i suzbijanje nasilja u porodici i u tom smislu daje preporuke i mišljenje, kreira i učestvuje u realizaciji naučnih, stručnih, istraživačkih i drugih projekata iz oblasti nasilja u porodici, daje preporuke i prijedloge u donošenju ili izmjeni postojećih zakonskih propisa iz ove oblasti i razmatra druga značajna pitanja.

NOVINE U ZAKONU O ZAŠTITI NASILJA U PORODICI U REPUBLICI SRPSKOJ

Nasilje nad ženama uključujući i nasilje u porodici, predstavlja jedan od najozbiljnijih oblika kršenja ljudskih prava u Evropi. U tom kontekstu, jedna od bitnih strateških aktivnosti u Republici Srpskoj u cilju zaštite od nasilja u porodici, a samim tim i zaštite žena žrtava nasilja u porodici propisana je odredbama Zakona o zaštiti nasilja u porodici u Republici Srpskoj.

Kao što je prethodno navedeno, Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, koji je stupio na snagu u maju tekuće godine, u značajnom mjeri su uvedene nove zakonske odredbe koje do tada u zakonu nisu postojale a odnose se na sledeće: opis radnji nasilja u porodici, kvalifikacija krivičnog djela, obim člana porodice ili

⁸ Opšti protokol o postupanju u slučajevima nasilja u porodici u Republici Srpskoj, Vlada Republike Srpske, Ministarstvo porodice, omladine i sporta, Banja Luka, 2014. god., 5.

⁹ *Ibid.*, str.6.

porodične zajednice, policijska procjena rizika, besplatna pravna pomoć, hitnost postupanja u prekršajnom postupku, dovoljan osnov sumnje za određivanje zaštitne mjere, osoba od povjerenja i obavezan psihosocijalni tretman.

Do momenta donošenja pomenutog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, radnje nasilja u porodici su mogle biti kvalifikovane kao krivično djelo ali i kao prekršaj. Pararleno sa tim, u slučajevima izvršenja radnji nasilja u porodici, mogao je biti pokrenut krivični postupak i prekršajni postupak za zaštitu od nasilja u porodici. Usvajanjem ovakvog zakonskog rješenja, institucije Republike Srpske su pokazale da teže nultom stepenu tolerancije na nasilje u porodici i to na način što je podignuta zaštita žrtava na viši nivo propisujući da je svako djelo nasilja u porodici definisano kao krivično djelo. Zakonodavac je po prvi put odvojio pomoć, podršku i zaštitu žrtava nasilja u porodici od sankcionisanja učinioca na način da je prvo propisano Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici, a drugo Krivičnim zakonikom Republike Srpske. Takvim pristupom, zakonodavac je smatrao da će se dobiti bolja zaštita žrtve, ali i efektivniji i restriktivniji odgovor društva prema učiniocu nasilja, a da će žrtve nasilja dobiti dodatnu, odnosno adekvatniju i pravovremenu pomoć i podršku. U svakom slučaju, cilj koji je postavljen novim zakonskim rješenjem i kojem se teži u budućnosti, kroz primjenu novih zakonskih odredbi, je da odgovor i reakcija društva na društveno neprihvatljive radnje nasilja u porodici i sankcionisanje učinioca nasilja budu na najvišem stepenu racionalizacije i realizacije. S obzirom da su odredbe navedenog zakona tek stupile na snagu, teško je u ovom momentu i u ovom referatu analizirati njihovu primjenu u praksi, kao i rezultate istih.

U smislu prethodno navedenog, potrebno je navesti da je Krivični zakonik RS je u glavi XVI „Krivična djela protiv braka i porodice“ u članu 190. definisao krivično djelo Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici. U smislu navedenog, zakonodavac je predvidio novčanu kaznu ili kaznu zatvora do 3 (tri) godine za učinioce za koje se utvrdi da su primjenom nasilja ili prijetnjom ostvarili napad na život ili tijelo, odnosno drskim ponašanjem ugrozili spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno zdravlje člana svoje porodice ili porodične zajednice i time doveli do povrede njegovog fizičkog ili psihičkog integriteta. Pored navedenog osnovnog oblika krivičnog djela nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici, zakonom je u istoj odredbi, propisana kazna zatvora od 6 (šest) mjeseci do 5 (pet) godina za one učinioce za koje se utvrdi da su prilikom preduzimanja radnji nasilja u porodici koristili oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo pogodno da teško povrijedi tijelo ili naruši zdravlje žrtve. Ukoliko, usljed prethodno navedenih radnji, nastupi smrt člana porodice ili porodične zajednice, učinilac se može kazniti kaznom zatvora u rasponu od 3 (tri) godine do 15 godina. Ako je usljed radnji nasilja u porodici, nastupila teška tjelesna povreda ili teško narušavanje zdravlja ili su djela učinjena prema djetetu ili u prisustvu djeteta, učinilac se može kazniti kaznom zatvora od 2 (dvije) do 10 (deset) godina.

Ono što se pojavilo kao neslaganje u stavovima pravnih stručnjaka, jeste dilema da li je i u kojoj mjeri, navedeni član KZ RZ usaglašen sa novim zakonskim rješenjem iz oblasti zaštite od nasilja u porodici, gdje je izmjenom člana 6. propisano da se pod radnjama nasilja u porodici podrazumjevaju sledeće radnje:

- a. primjena sile na fizički ili psihički integritet člana porodice ili porodične zajednice;
- b. postupanje koje može prouzrokovati ili izazvati opasnost da će prouzrokovati fizič-

- ku ili psihičku bol ili patnju člana porodice ili porodične zajednice;
- c. prouzrokovanje straha ili lične ugroženosti ili povrede dostojanstva člana porodice ili porodične zajednice ucjenom ili drugom prinudom;
 - d. verbalni napad, vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrđnim imenima, te drugi načini grubog uznemiravanja člana porodice ili porodične zajednice;
 - e. seksualno nasilje;
 - f. onemogućavanje pristupa zdravstvenoj zaštiti i njezi;
 - g. praćenje i svi drugi slični oblici uznemiravanja člana porodice ili porodične zajednice;
 - h. namjerno oštećenje ili uništenje imovine člana porodice ili porodične zajednice, zajedničke imovine ili imovine u posjedu;
 - i. uskraćivanje ili oduzimanje prava na ekonomsku nezavisnost zabranom rada ili držanje člana porodice ili porodične zajednice u odnosu zavisnosti ili podređenosti;
 - j. vaspitanje djece na način ponižavajućeg postupanja;
 - k. oduzimanje djece ili izbacivanje iz stana člana porodice ili porodične zajednice;
 - l. iscrpljivanje radom, izgladnjivanjem, uskraćivanjem sna ili neophodnog odmora članu porodice ili porodične zajednice;
 - m. nepridržavanje odluke nadležnog organa kojom je utvrđen lični kontakt djece sa roditeljima;
 - n. zadržavanje putne isprave ili nekog drugog dokumenta člana porodice ili porodične zajednice;
 - o. nasilna izolacija ili ograničenje slobode kretanja člana porodice ili porodične zajednice;
 - p. i svaka druga radnja koja predstavlja nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici.¹⁰

Dalje, ovim članom su propisane i sledeće novine:

a) nasilje u porodici postoji ukoliko postoji **osnov sumnje** da je član porodice ili porodične zajednice izvršio radnje fizičkog, seksualnog, psihičkog i/ili ekonomskog nasilja, kao i pretnje koje izazivaju strah od fizičke, seksualne, psihičke i/ili ekonomske štete kod drugih članova porodice ili porodične zajednice;

b) da se pod radnjama nasilja u porodici, smatraju se i **prijetnje radnjama** koje su prethodno nabrojane.

Ranije zakonsko rješenje je nudilo drugačiju definiciju u članu 6. i to: „*Nasilje u porodici, u smislu ovog zakona predstavlja svaka radnja nasilja člana porodice ili porodične zajednice, kojom se ugrožava spokojstvo, psihički, tjelesni, seksualni ili ekonomski integritet drugog člana porodice ili porodične zajednice. Svaka radnja nasilja, u smislu stava 1. ovog člana, koja ne sadrži obilježja krivičnog djala, predstavlja prekršaj, a naročito*

¹⁰ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, *Službeni glasnik RS*, broj 84/19.

*sljedeće radnje...*¹¹. Poređenjem ranijeg i novog zakonskog rješenja, vidljive su značajne razlike u opisu radnji nasilja u porodici i samoj kvalifikaciji ovih radnji.

Analizirajući dalje, zakonodavac je u članu 190. stavu 6. Krivičnog zakonika RS, u smislu krivičnog djela Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici, definisao ko se sve smatra članom porodice ili porodične zajednice. U ovom momentu, taj član nije usaglašen sa stavom 1. člana 7. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici koji je novim zakonskim rješem izmjenjen i proširen i to na način da je dodata nova tačka u kojoj se pod članom porodice ili porodične zajednice smatraju „*lica koja su međusobno bila ili su još uvijek u emotivnoj ili intimnoj vezi, nezavisno od toga da li učinilac dijeli ili je dijelio domaćinstvo sa žrtvom.*“ Proširenje zakonski definisanog obima porodice ili porodične zajednice predstavlja, prije svega, usaglašavanje domaćeg zakonodavstva sa odredbama Istambulske konvencije kao najvažnijeg međunarodnog dokumenta u ovoj oblasti.

Sljedeći standard na koji je zakonodavac posebno stavio akcenat u Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici je **pravo na besplatnu pravnu pomoć**. Iako je i ranijim zakonskim tekstom bilo propisano u članu 10. da žrtve nasilje u porodici imaju pravo na pristup svim subjektima zaštite, pravo da budu oslobođene od svih troškova postupka, kao i pravo na besplatnu pravnu pomoć, novim zakonskim tekstom je ovaj član osnažen dodatnim tekstom u kojem se navodi da su „*subjekti zaštite dužni da u prvom kontaktu obavjeste žrtvu, na njoj razumljiv način, o svim pravima koje imaju u skladu sa ovim i drugim propisima i o ustanovama, organima, pravnim licima i organizacijama koje pružaju pomoć, podršku i zaštitu*“. Takođe, zakonodavac novim stavom naglašava da žrtve, u postupcima ostvarivanja svojih prava i zaštite, imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć u skladu sa propisima koji regulišu oblast besplatne pravne pomoći.¹²

Sljedeća novina u zakonu, a spomenuta je u prethodnom dijelu rada, je tzv. policijska procjena rizika. Nadležni policijski službenik će, ubuduće, po svakoj prijavi nasilja u porodici, vršiti procjenu rizika na osnovu prikupljenih informacija o sledećem: da li je učinilac ranije činio radnje nasilja u porodici ili druge vidove nasilja i da li je spreman da ga ponovi; da li je osumnjičeni prijetio ubistvom ili samoubistvom; da li osumnjičeni posjeduje oružje; da li je osumnjičeni mentalno bolestan ili zloupotrebljava psihoaktivne supstance; da li postoji sukob oko starateljstva nad djecom ili oko načina održavanja ličnog kontakta deteta i roditelja koji je učinilac; da li je učiniocu izrečena hitna mjera ili mjera zaštite od nasilja u porodici; da li žrtva doživljava strah i kako žrtva procjenjuje rizik od ponavljanja nasilja, kao i druge bitne činjenice i okolnosti a koje su od značaja za procjenu od rizika. S obzirom da se radi o novom članu, u nastavku zakonskog teksta ostavljena je obaveza ministru unutrašnjih poslova da donese Pravilnik o postupku i načinu sprovođenja procjene rizika¹³. Prema dostupnim informacijama iz MUP-a RS, u periodu pisanja ovog referata, formirana je Radna grupa koja bi trebala da započne rad na donošenju navedenog pravilnika kako bi policijski službenici mogli da postupaju po novoj zakonskoj odredbi.

¹¹ Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, *Službeni glasnik RS*, broj 12/102, 108/13, 82/15, član 6.

¹² Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, *Službeni glasnik RS*, broj 84/19.

¹³ Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, *Službeni glasnik RS*, broj 12/102, 108/13, 82/15 i 84/19, član 12a.

Jedan od osnovnih ciljeva uvođenja novih zakonskih odredbi u Zakon o zaštiti od nasilja u porodici je da žrtve nasilja dobije dodatnu, odnosno adekvatniju i pravovremenu pomoć i podršku. U tom smislu, a po uzoru na neka zakonska rješenja zemalja u okruženju, zakonodavac je novim članom 21a. propisao „osobu od povjerenja“. To je osoba koja predstavlja emotivnu podršku žrtvi kroz cijeli postupak i ne treba je poistovjećivati sa punomoćnikom koji zastupa žrtvu nasilja u postupku. Prema navedenoj zakonskoj odredbi, žrtva će ubuduće moći izabrati, prije ili u toku samog postupka, lice od povjerenja koje će biti prisutno tokom jednog ili više postupaka ili radnji u vezi sa zaštitom od nasilja u porodici. To lice može da bude bilo koje punoljetno lice osim učinioca nasilja, a nadležni organi su dužni da omoguće prisustvo tog lica u svim onim postupcima i radnjama u koje je uključena i žrtva. S obzirom da se radi o jednoj novini, koja će zahtjeva izmjenu prakse u toku vođenja krivičnog postupka u predmetima nasilja u porodica, ostaje neizvjesno na koji način će ta osoba funkcionisati kroz sam postupak. To dalje implicira da će se morati propisati odgovori na neka pitanja koja se pojavom ovog novog lica postavljaju (npr. gdje će osoba od povjerenja sjediti tokom samog postupka u odnosu na žrtvu i u kojoj fazi postupka će ta osoba moći da da iskaz).

Drugi veoma bitan cilj uvođenja novih zakonskih odredbi u Zakon o zaštiti od nasilja u porodici je efektivniji i restriktivniji odgovor društva prema učiniocu nasilja, što je imalo refleksiju i na sankcije koje će se ubuduće primjenjivati prema učinocima nasilja. Već je ranije u referatu napisano da je zakonodavac težio nultoj stopi tolerancije prema nasilju u porodici, s ciljem da radnje nasilja u porodici budu procesuirane i sankcionisane u skladu sa članom 190. Krivičnog zakonika RS. S tim u vezi, u ovom dijelu je potrebno izdvojiti značajne novine u zakonu, a to su:

- a. prekršajne sankcije (novčana kazna i uslovna osuda) su brisane iz zakonskog teksta;
- b. hitne mjere zaštite izriču se najkasnije u roku od 24 časa od prijema prijedloga za njihovo izricanje;
- c. uvedena je nova zaštitna mjera a to je *psihosocijalan tretman*.

Prijedlog za izricanje hitne mjere zaštite, u skladu sa novim zakonskim tekstom, može da podnese: nadležni policijski službenik, centar za socijalni rad ili žrtva nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici. Zakon i dalje predviđa 2 (dvije) **hitne mjere zaštite**:

- a. udaljenje učinioca nasilja iz stana, kuće ili drugog stambenog prostora i/ili
- b. zabrana približavanja i kontaktiranja učinocu nasilja sa žrtvom nasilja u porodici.

U ovom dijelu, zakonodavac je stavio akcenat na hitnost prekršajnog postupanja u izricanju hitnih mjera zaštite, pa je propisao da će ubuduće hitne mjere zaštite izricati nadležan sud u prekršajnom postupku, i to rješenjem najkasnije u roku od 24 časa od prijema prijedloga, odnosno izvođenja učinioca nasilja u porodici pred sud¹⁴. Hitne mjere zaštite ne mogu da traju duže od 30 dana, a na rješenje nadležnog suda moguće je uložiti žalbu u roku od 3 (tri) dana od dana izricanja istih, s tim da žalba ne odgađa izvršenje izrečene hitne mjere. O žalbi odlučuje vijeće nadležnog suda koji je donio rješenje i to u

¹⁴ *Ibid*, član 13.

roku od 48 časova od prijema žalbe. Ukoliko je izrečena hitna mjera zaštite udaljenja učinioca nasilja iz prostora za stanovanje, njemu zakon dozvoljava da uzme svoje lične stvari koje su neophodne za njegovo svakodnevno funkcionisanje uz obavezu da preda ključeve od stana, kuće ili drugog prostora za stanovanje. Sud je dužan rješenje o izvršenju hitne mjere zaštite dostaviti nadležnoj organizacionoj jedinici MUP-a na sprovođenje i praćenje opravdanosti trajanja u periodu za koji je izrečena.

Osim hitnih mjera zaštite, zakon je i ranije propisivao **zaštitne mjere** čija se osnovna svrha izricanja ogleda u osiguravanju nužne zaštite i bezbjednosti žrtve, te da se otklone stanja ili uslovi koji mogu biti od uticaja ili mogu pogodovati ili podsticajno djelovati da učinilac nastavi sa vršenjem radnji nasilja u porodici. Raniji zakonksi tekst je predviđao 4 (četiri) zaštitne mjere, dok je izmjenama i dopunama predviđena još jedna nova zaštitna mjera i to *obavezan psihosocijalni tretman*. U vezi s tim, zaštitne mjere su:

- a. udaljenje iz stana, kuće ili drugog stambenog prostora (određuju se u trajanju od 30 dana do 6 mjeseci);
- b. zabrana približavanja žrtvi nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici (određuju se u trajanju od 30 dana do jedne godine);
- c. zabrana uznemiravanja i uhođenja žrtve nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici (određuju se u trajanju od 30 dana do jedne godine);
- d. *obavezan psihosocijalni tretman* (traje do prestanka razloga zbog kojeg je određena, ali ne duže od jedne godine);
- e. obavezno liječenje od zavisnosti (traje koliko je potrebno za liječenje po mišljenju specijalizovanih stručnjaka, ali ne duže od goidnu dana).

Zaštitne mjere će i dalje izricati nadležan sud u prekršajnom postupku, a na prijedlog nadležnog policijskog službenika, centra za socijalni rad ili žrtve nasilja u poroici, i to u roku od 30 dana od dana podnošenja prijedloga. Nadležan sud može, učiniocu nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici, izreći jednu ili više zaštitnih mjera ukoliko postoje zakonski uslovi za izricanje istih. Sud je dužan da rješenje o izrečenoj zaštitnoj mjeri dostavi organu ili ustanovi koja je nadležna za sprovođenja izvršenja u roku od 3 dana od dana donošenja. U tom kontekstu potrebno je navesti da je sprovođenje prve tri navedene zaštitne mjere (pod a, b i c) u nadležnosti MUP-a RS, te je i sam zakon propisao da ministar unutrašnjih poslova RS donosi pravilnik o načinu sprovođenja ovih zaštitnih mjera. Preostale dvije zaštine mjere (pod d i e) su u nadležnosti Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite RS, jer je ministar zdravlja i socijalne zaštite RS zakonom zadužen za donošenje pravilnika o načinu sprovođenja navedenih zaštitnih mjera. To dalje znači da će nadležan sud rješenje o izrečenoj zaštitnoj mjeri pod a.b i c, dostaviti na izvršenje policiji, dok rješenje za preostale dvije zaštitne mjere će dostaviti na izvršenje centru za socijalni rad i organu, odnosno ustanovi koja izvrašava zaštitnu mjera u skladu sa zakonom kojim je regulisana oblast liječenja i rehabilitacije lica zavisnih od alkohola, opojnih dora i drugih psihoaktivnih supstanci.

Navedeni organi koji su nadležni za sprovođenje zaštitnih mjera su dužni, u skladu sa zakonom, da prate njihovo izvršenje i o tome izvještavaju sud, ali istovremeno da, u skladu sa situacijom, predlažu prekid, produženje ili zamjenu drugom mjerom. O svemu navede-

nom, podnosi se izvještaj sudu koji je izrekao zaštitnu mjeru, i to u roku od šest mjeseci od dana izricanja konkretne mjere, a po potrebi i ranije.

Kao što je već navedeno, svrha izricanja zaštitnih mjera ogleda u osiguravanju nužne zaštite i bezbjednosti žrtve, ali i da se otklone stanja ili uslovi koji mogu biti od uticaja ili mogu pogodovati ili podsticajno djelovati da učinilac nastavi sa vršenjem radnji nasilja u porodici. Učinilac nasilja je dužan da postupi u skladu sa izrečenom zaštitnom mjerom, ali ima pravo da protiv rješenja o određivanju zaštitne mjere izjavi žalbu nadležnom osnovnom sudu u roku od tri dana od dana dostavljanja rješenja. O uredno podnesenoj žalbi, zakon je propisao da odlučuje nadležan okružni sud u roku od tri dana od dana prijema žalbe, s tim da žalba ne odgađa izvršenje rješenja. Ukoliko subjekat zaštite dobije saznanja da se učinilac nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici ne pridržava, odnosno ne postupa u skladu sa izrečenom zaštitnom mjerom, dužan je da o tome obavjesti nadležan sud i centar za socijalni rad. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici¹⁵ i Krivični zakonik RS¹⁶ su predviđeli sankcionisanje onih učinilaca koji prekrše, odnosno ne postupe u skladu sa izrečenim hitnim mjerama ili zaštitnim mjerama, na način da je propisano da će se takvo lice kazniti novčanom kaznom i kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

Uvažavajući sve prethodno navedeno, neophodno je u ovom referatu navesti da su izmjene izvršene i u dijelu zakonskog teksta koji se odnosi na kaznene odredbe. U skladu sa novim zakonskim odredbama, novčane kazne su predviđene za neprijavljivanje nasilja u porodici, i to u sledećim slučajevima:

- a. zaposleni u obrazovnoj, socijalnoj i zdravstvenoj ustanovi koji ne prijavi nasilje u porodici, kazniće se za prekršaj novčanom kaznom od 1.000,00 do 3.000,00 KM;
- b. građanin koji ne prijavi nasilje u porodici, kazniće se za prekršaj novčanom kaznom od 300 do 900 KM;
- c. član porodice ili porodične zajednice koji ne prijavi nasilje u porodici izvršeno prema djetetu, kazniće se za prekršaj novčanom kaznom od 300 do 900 KM (osim u slučaju kada je i sam žrtva nasilja u porodici);
- d. subjekti zaštite i druga tijela ovlašćena za postupanje po ovom zakonu, a koji ne postupe u skladu sa članom 34. stav 1. ovog zakona, kazniće se za prekršaj novčanom kaznom od 3.000,00 do 5.000,00 KM.

Osim navedenog, novim članom je propisano da će svaki policijski službenik, koji ne postupi u skladu sa obavezama iz ovog zakona po prijavi nasilja u porodici, snositi odgovornost u skladu sa zakonom.

Navedenim odredbama, zakonovac je težio da sankcioniše neprijavljivanje nasilja u porodici od strane svih subjekata kojima je to obaveza, u situacijama kada imaju bilo kakva saznanja ili informacije da je nasilje izvršeno, uključujući tu i članove društvene i porodične zajednice. Nasilje u porodici je zajednički problem cijelog društva, a ne samo porodične zajednice u kojoj se ono kao takvo dešava. Neprijavljivanje nasilja u porodici, po novim za-

¹⁵ *Službeni glasnik RS*, broj 12/102, 108/13, 82/15 i 84/19, član 43

¹⁶ *Službeni glasnik RS*, broj 64/17, član 190.

konskim odredbama je kažnjivo, jer se samo na takav način može probuditi svijest koliko je bitno da svi kao članovi društva u cjelini, prijavljivanjem istog, damo svoj doprinos kako bi se nasilje svelo na najmanju moguću mjeru. Prema statistikama, u posljednjih nekoliko godina, procenat prijavljenih radnji nasilja u porodici se povećao, ali ne zato što se nasilje povećalo već iz razloga što se raznovrsnim aktivnostima uticalo na svijet i ohrabrenje žrtava da prijave nasilje koje trpe. Još uvijek su realne situacije da neka nasilja u porodicama, na žalost, traju godinama a da nikada nisu prijavljivana, da su neka završila sa tragičnim posljedicama po život žrtve, dok neka nikada nisu ni procesuirana.

ZAKLJUČAK

Umjesto klasičnog zaključka, veoma korisno bi bilo u završnici ovog referata navesti još nekoliko veoma bitnih informacija ili savjeta za sva ona lica koja su bila žrtve nasilja u porodici ili koja se bave naučnim proučavanjem ili stručnim praćenjem ove oblasti. Svaka osoba koja bi se eventualno, našla u poziciji žrtve nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici treba da zna da je prijavljivanje nasilja u porodici nadležnim institucijama zakonski obavezno.

U krivičnom postupku, žrtva nasilja ima status oštećene i kao takva mora se odazvati svakom pozivu tužilaštva i suda. Ako se desi da oštećena strana, iz opravdanih razloga (bolest, neodložno putovanje i sl), bude spriječena da se odazove pozivu suda ili javnog tužilaštva, potrebno je da o tome blagovremeno budu obavješteni sud, odnosno tužilaštvo i priloži dokaze o razlozima spriječenosti (ljekarski nalaz, putni nalog i sl.). Dalje, oštećena ima pravo da bude upoznata sa tokom postupka koji se vodi protiv učinioca nasilja kao i sa ostalim pravima koje oštećena ima u postupku. Takođe, oštećena ima pravo biti obavještena o rezultatima postupka pregovaranja o krivici, povlačenju optužnice ili obustavljanju krivičnog postupka. Oštećena ima pravo da bude prisutna na glavnom pretresu i da da iskaz, odnosno da bude saslušana u toku istrage i na glavnom pretresu. Veoma je bitno da oštećena bude poučena da tokom postupka mogu biti postavljena pitanja na koje ona ne mora da odgovori, a to su pitanja u vezi njenog seksualnog života prije nego što je bila izložena nasilju i da se na odgovorima na ova pitanja ne može zasnivati odluka suda. Osim svega navedenog, nadležni tužilac ima obavezu da poduči oštećenu stranu u krivičnom postupku nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici o proceduri podnošenja imovinskopravnog zahtjeva¹⁷.

Iako je tužilac ovlašćen da goni učinioce krivičnih djela, nerijetko se dešava u praksi da žene koje su bile žrve nasilja u porodici, odustanu od sudskog postupka, povuku iskaz ili slično, što dodatno otežava situaciju i ima konačan ishod obustavu krivičnog postupka. Upravo iz tih razloga, savjet svim žrtvama nasilja je da ukoliko pokrenu sudski postupak, treba da istraju i da ga okončaju, a u slučaju da naiđu na određene probleme treba da potraže pravnu pomoć. Čak i psihološka pomoć u toku pripreme za suđenje i u toku samog postupka, mogu da budu veoma značajne jer će sve to uticati na ishod postupka ali i na buduće psihičko stanje žrtve.

U toku krivičnog postupka, dokazi su ključni kako bi se dokazalo da je izvršeno krivično djelo nasilja u porodici, kao što su: ljekarsko uvjerenje o nanesenim povredama, izjava svjedoka, korišćena dječja i ostali predmeti i sl. Ljekarsko uvjerenje u kojem su konstato-

¹⁷ Zakon o krivičnom postupku RS, *Službeni glasnik RS*, broj: 53/2012, član 108.

vane informacije o zadobijenim povredama ili psihičkom stanju, je veoma bitan dokaz o izvršenom nasilju. Žrtva nasilja bi trebala da ode kod ljekara u najkraćem vremenskom roku nakon nanošenja povreda, s tim da se posjeta ljekaru može ponoviti s obzirom da neke povrede mogu biti vidljive tek nakon nekoliko dana. Što se tiče svjedoka, u najvećem broju slučajeva u krivičnim postupcima, iskaz daju lica koja su bila direktni očevici događaja, ali to mogu biti i druga lica kojima je poznato šta se desilo ili koje je žrtvu zateklo nakon čina nasilja i sl.

Sve prethodno navedeno u referatu ima za cilj da se još jednom apostrofira da cilj donošenja novih zakoniksih odredbi u Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici je da društva treba da teži minimalnoj toleanciji prema nasilju u porodici.

LITERATURA:

Krivični zakonik Republike Srpske, *Službeni glasnik RS*, broj 64/17.

Opšti protokol o postupanju u slučajevima nasilja u porodici u Republici Srpskoj, *Službeni glasnik RS*, broj: 104/13.

Opšti protokol o postupanju u slučajevima nasilja u porodici u Republici Srpskoj, Vlada Republike Srpske, Ministarstvo porodice, omladine i sporta, Banja Luka, 2014.godina.

Zakon o krivičnom postupku RS, *Službeni glasnik RS*, broj: 53/2012.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, *Službeni glasnik RS*, broj: 12/102, 108/13, 82/15 i 84/19.

Ustav Republike Srpske, šesto izdanje, Banja Luka, januar, 2005.godina.

Assistant Prof. Tamara Marić

Assistant Professor, Faculty of Law Sciences, University of Apeiron; Ministry of Justice RS; t.marić@mpr.vladars.net

New Standards in the Application of the Law on Protection Against Violence in the Family in the Republic of Srpska

Summary: Criminal protection against domestic violence in the Republika Srpska was established by the enactment of the Criminal Code in 2000, when domestic violence was, for the first time, legally defined as socially unacceptable behavior with a criminal sanction. A few years later, in 2005 to be precise, the first Law on Protection from Domestic Violence was adopted, the provisions of which took the basic form of the criminal offense of domestic or family violence from the Criminal Code and defined it as a misdemeanor.

In order to prosecute perpetrators of violence faster and more efficiently, as well as faster and better protection of victims of domestic violence, a new Law on Protection from Domestic Violence was passed in 2012, which is also the most important legal regulation in this area in Republika Srpska. The said law underwent several amendments, and as such was in force until May 1 of the current year, when the Law on Amendments to the Law on Protection from Domestic Violence, which was adopted by the National Assembly of the Republika Srpska on The sixth regular session held in September 2019, which prescribes new legal solutions, which will be discussed in the continuation of the paper.

Key words: domestic violence, victims of violence, violence against women, legal procedures for protection against domestic violence.